

Una reflexió arquitectònica sobre aquaris

Robert i Esteve Terradas Muntanola
Arquitectes

Vestíbul d'entrada del Museu Oceanogràfic de Mònaco

Un dels primers Aquaris, els anomenats "Fish House", va ser construït en 1851 al zoològic de Regents Park de Londres i contenia la col·lecció de petits aquaris de Ph.H.Gosse. Al cap de poc temps, a causa del gran nombre de visitants, es va obrir un altre "Fish House" al parc zoològic de Surrey.

El problema d'aquests Aquaris era l'obtenció d'aigua de mar. Gosse va trobar la fórmula adient per fabricar aigua de mar mitjançant la barreja de diferents sals minerals en aigua dolça.

Aquest fet va possibilitar la construcció d'Aquaris arreu i cada ciutat important europea va construir el seu Aquari. El de París, per exemple, estava al Bois de Boulogne, tenia catorze aquaris amb 1000 litres d'aigua de mar cadascun.

Un dels Aquaris més famosos fou el que va ser construït a Londres en 1871 amb l'estructura de ferro i el vidre procedents del desmuntatge del Crystal Palace de la "Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations" de 1851. Contenia seixanta grans tancs amb una capacitat total d'aigua de 900.000 litres; el tanc més gran contenia 18.000 litres i tenia 6 metres de longitud.

Un any més tard, es va edificar l'Aquari de Brighton que disposava d'un tanc de 30 m de llarg i 12 m d'ample. La seva capacitat total era d'1.350.000 de litres d'aigua bombejada directament des del mar.

A Amèrica, en 1859, l'empresari T.P. Barnum va comprar l'"Aquarial and Zoological Gardens" de Boston i s'emportà tots els animals a Nova York, on va construir nous aquaris i bombejava l'aigua directament del port durant la marea alta. En 1896 l'Aquari de Nova York es traslladà a un vell edifici, el Castle Clinton, i a l'any 1897 va ser visitat per 1.600.000 persones.

L'èxit continuat de visitants va obligar a engrandir les instal·lacions i, com a conseqüència, es va canviar sovint de lloc: de Castle Clinton a Park Commissions Robert Moses; més tard al zoològic del Bronx i, finalment, el 1961 es va establir a Coney Island.

A partir de l'èxit de l'Aquari de Nova York, moltes ciutats americanes van construir un Aquari,... San Francisco, Pensilvània, Chicago,...

Els primers Aquaris, les "Fishe Houses", eren simples pavellons als parcs zoològics i consistien, en general, en sales amb petits aquaris situats a mitja alçada amb llum natural. Unes cortines amagaven les primitives instal·lacions.

Posteriorment, en augmentar les col·leccions de peixos, així com el volum d'aigua i les instal·lacions necessàries, els Aquaris van ser projectats com a grans edificis, com si fossin palaus, amb una arquitectura d'estil. Eren edificis de composició simètrica, de formes neoromàniques, neogòtiques o neoclàssiques, amb pòrtics i frontons, columnes i rotondes.

L'Institut oceanoogràfic de Montecarlo, construït en 1910

n'és un bon exemple. Es tracta d'un gran edifici situat damunt un penya-segat de manera que domina el mar Mediterrani des d'una alçada de 85 m. La seva arquitectura és monumental i d'estil fals neoclàssic amb tipologia de gran palau residencial.

Un altre exemple és el G.B. Shedd Aquàrium de Chicaco de 1930 d'estil Beaux-Arts, més discret que l'anterior, però igualment amb pòrtics, frontons i columnes; una arquitectura d'estil, tal com es realitzaven tots els edificis públics. De fet, era una arquitectura de catàleg en la qual un programa concret amb prou feines era pres en compte.

Per altra banda el programa biològic era en general molt pobre i es limitava només a presentar col·leccions de peixos, les quals s'exhibien sense cap criteri.

Avui, però, abans de l'arquitectura prima una idea biològica, un tema biològic que definirà absolutament el nou Aquari. El programa biològic comprèn la selecció de comunitats que cal representar en uns aquaris i la reproducció rigorosa i fidel de les biocenosis més característiques dels fons marins amb els paràmetres en els quals es desenvolupen. Segons Adey i Loveland (1991) si en un aquari s'aconsegüís reproduir els mateixos valors de temperatura, il·luminació, moviment de l'aigua, disponibilitat de nutrients, etc, que es donen en l'ecosistema natural, i s'introduís la més gran varietat possible d'espècies pròpies, en tots els nivells tròfics (vegetals, herbívors, depredadors, descomposadors macroscòpics i microscòpics), seria possible obtenir un ecosistema autònom pràcticament autosuficient, el qual mantindria per sí mateix la seva estructura i diversitat al llarg del temps, fins i tot experimentant les variacions d'hivern-estiu.

Això va ser publicat en 1991 i obre el nou camí cap a on sembla que s'encaminen els nous Aquaris.

D'altra banda, quin sentit té, avui dia, tenir animals en captivitat, només pel plaer de veure'ls vius i de prop si els audiovisuals, l'internet i la realitat virtual dominen arreu?

Des del punt de vista de l'espectador, podríem comparar aquest fet amb el de veure esdeveniments esportius o el d'escoltar música en directe. Té o tindrà sentit en un futur pròxim anar al camp de futbol o a l'auditori sabent que al mateix temps es pot veure un espectacle a casa per televisió des de diferents punts de vista, triats per tu mateix? La resposta en aquests casos és que tant l'atleta com el músic necessiten el caliu, el suport del públic per donar el màxim de si mateixos i per això tenen sentit els grans estadis o les sales de concert o d'òpera.

És evident, però, que un animal no necessita el suport del públic, el que realment necessita és viure en llibertat en el seu món natural.

Aleshores, per què els zoològics?, per què els Aquaris?

És una pregunta que està permanentment en discussió entre els biòlegs i la societat.

Sembla clar que avui, un zoològic o un Aquari no tenen la idea d'espectacle com a finalitat única, ans al contrari, les

Vista general del nou Aquàrium de Barcelona, al moll d'Espanya.

finalitats d'un zoològic o d'un Aquari són clarament les de potenciar l'educació, la divulgació i la reproducció d'espècies en perill, entre d'altres.

Entenem un Aquari com un lloc per crear estímuls, donar coneixements, continuar els estudis sobre el comportament dels peixos, protegir-los, afavorir la reproducció i per conscienciar els ciutadans de la importància de la natura.

Per tant, podríem definir un Aquari com un museu, una escola o un laboratori, o totes les tres coses alhora.

El periodista Joan Barril en un article aparegut al magazine de La Vanguardia escrivia: "Fins ara els aquaris eren el Museu de mons inaccessibles" *. En aquest (referint-se a l'aquari de Barcelona) els animals es troben "com a casa", és a dir, en el seu àmbit natural.

Així doncs, per tal d'evitar que un animal se senti en captivitat, els aquaris haurien de ser proporcionats als ecosistemes en els quals una sèrie de peixos i animals conviuen quan es troben en llibertat. Un bacteri no té mai la sensació d'estar en captivitat perquè el seu univers és enorme **. Un gran peix, un tauró, necessita un gran volum d'aigua ja que el seu medi natural és l'immens mar o l'oceà.

El disseny d'un Aquari ve, doncs, molt condicionat pels ecosistemes que es volen reproduir per tal d'estimular en el

públic el coneixement d'una determinada vida submarina.

Des del punt de vista arquitectònic queda clar que no se'ns demana el disseny d'un edifici tipus Disneyland sinó una arquitectura més compromesa, més clara i relacionada amb la ciutat o amb el lloc on es troba.

Molts Aquaris situats als molls d'antics ports industrials, per exemple el National Aquàrium de Baltimore tracten de mimetitzar un vaixell varat, o bé, en cas de l'Aquari de Nausicaä a França, adopten formes d'algun animal marí conegut: mantos marines, balenes, etc, idees totes curioses, amb la clara intenció d'explicar tot d'una que es tracta d'un Aquari. Altres, com és el cas de l'Aquari de Tenesse o del d'Osaka, basen tot el projecte en la monumentalitat, per tal de sobresortir l' "Sky Line" de la ciutat.

L'Aquari de Barcelona, al contrari, tracta d'expressar una idea més conceptual; tracta d'establir un diàleg entre el pla de l'aigua del mar i l'edifici.

L'Aquari es va plantejar com un sòlid, lleuger i transparent des del qual fos possible albirar els elements monumentals dels voltants. La idea fou crear la il·lusió de la transparència dins el paisatge marítim i per això es va recórrer a col·locar sobre el moll, com si fos una escultura de l'artista americà Claes Oldenburg, un objecte domèstic, un aquari, però, amb un gran canvi d'escala. Esdevenint així una immensa caixa de vidre, en la qual, la vegetació i la

